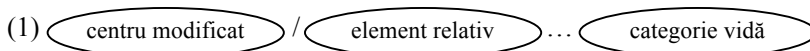

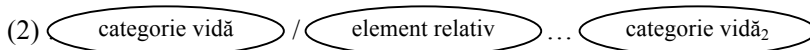
CAPITOLUL 1: CONCEPTUL DE PROPOZIȚIE RELATIVĂ

1. GENERALITĂȚI

Propoziția relativă se definește (*DSL*, 1997, 410) ca o „specie de subordonată circumscrisă după tipul de conectiv (relativ pronominal, adjectival sau adverbial)“, una din particularitățile relativei românești (comparativ cu limba engleză, de exemplu) fiind aceea că prezența conectivului relativ este obligatorie¹. Acest tip de conectiv se deosebește de cele de tip conjuncțional prin faptul că amalgamează două roluri sintactice: funcția sintactică din propoziția subordonată și rolul de *operator* al subordonării. Așadar orice structură relativă va conține un *element relativ* care asociază (conectează) o categorie „relativizată“ cu un centru sintagmatic dintr-o altă propoziție. Schema generală descrisă poate fi reprezentată astfel:

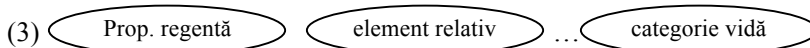
Uneori, centrul modificat poate fi absent fonetic, dar sintactic rămâne prezent, relativul funcționând atunci ca dublu substitut: al elementului din propoziția matrice și al categoriei relativizate:

Schemele de mai sus corespund distincției clasice – relativă cu antecedent / relativă fără antecedent (relativă liberă, cu antecedent vid).

Un tip special de propoziții relative se plasează în afara celor două categorii, în sensul că modifică un centru aflat în interiorul subordonatei, prin aceasta apropiindu-se de interogative².

Schema lor generală ar putea fi reprezentată astfel:

unde categoria vidă corespunde atât „centrului modificat“, cât și poziției de origine a relativului.

2. POZIȚIA PROPOZIȚIEI RELATIVE FAȚĂ DE CENTRUL GRUPULUI MODIFICAT

Ordinea constituenților în complexe de postmodificatori plasează relativa în poziție finală³. Ea completează (alături de alți modificatori: adjective, grupuri prepoziționale, propoziții conjuncționale) un antecedent nominal, reprezentând o expansiune⁴ a GN minimal. Rezultatele studiului efectuat pe British National Corpus, Biber *et.al.*, 1999, 642, arată că relativa apare în poziția 2 cu orice tip de modificador din poziția 1. După Riegel *et. al.*, 1994, 149, și în limba franceză secvențele de modificatori eterogeni postpuși numelui respectă ordinea: [Adjectiv epitet] + [complement al numelui] + [propoziție relativă]. GN românesc se comportă într-un mod similar, propoziția relativă ocupând, de fiecare dată, poziția finală în GN extins⁵. Oricare dintre structurile descrise de Florea, 1983, ca tipuri de GN în limba română contemporană primesc relativă postpusă față de ceilalți determinanți ai N, adică în poziție terminală; exemplificăm aceasta cu trei dintre cele mai ample grupuri descrise în lucrarea citată⁶:

- (4) *Această nouă vacanță a mea de vară pe care o așteptasem atâta...*
- (5) *Casa aceasta de la munte a tinerilor noștri prieteni unde am petrecut atâtea clipe minunate...*
- (6) *Un bilet de tren pentru clasa a doua pe care îl cumpărase cu două zile înainte...*

În nici una dintre situațiile de mai sus nu este posibilă plasarea relativei în altă poziție decât în cea finală.

Relativele se pot afla în această poziție pentru că asigură cea mai explicită marcă la suprafață a statutului de postmodificator, prin intermediul relativizatorului. Statutul său de anaforic permite recuperarea sub aspect referențial a centrului și continuarea neîntreruptă a lanțului de determinări. În cazurile în care între centrul nominal și relativă se află mai mulți postmodificatori, sunt posibile unele interferențe între referința centrului și referința altor expresii referențiale. Acestea se rezolvă fie prin alegerea relativului – de exemplu, adverbul *unde* din (5) (pentru care singura sursă referențială posibilă este *casa de la munte*, dată fiind trăsătura semantică [locativ], comună nominalului și relativului), fie prin organizarea structurală a grupului⁷.

În situațiile în care interferențele nu se pot rezolva astfel, centrul grupului modificat poate fi reluat, pentru a permite relansarea unei noi expansiuni, ca în (7):

- (7) (...) a fost tipărită [GN prima hartă geologică a României la scara 1: 175 000, sub redacția primului profesor de geologie de la Universitatea din București – Grigore Ștefănescu –], [GN hartă] **care reflectă progresele realizate în cunoașterea structurii teritoriului țării noastre până la sfârșitul secolului al XIX-lea.** (AC02, 38, 17)

Uneori, reluarea poate să nu fie dublarea lexicală a centrului, ci o re poziționare a acestuia de tip apozitiv:

- (8) *Sensurile inventariate mai sus ne permit să observăm* [GN complexitatea] și [GN profunzimea conceptului de literatură], [trăsături] **care sunt și ale spațiului denumit de concept.** (AC03, 23)

Vom analiza în detaliu aceste situații (v. *infra*, Cap. 6, 7), precum și pozițiile relativei în fiecare tip de grup sintagmatic modificat.

3. CLASIFICĂRI ALE PROPOZIȚIILOR RELATIVE

În majoritatea studiilor dedicate problemei, primul criteriu de clasificare este tipul de expansiune pe care îl realizează construcția, identificându-se astfel două categorii de relative: *relativa cu antecedent* (corespunzătoare într-o oarecare măsură propoziției subordonate atributive din gramatica tradițională și *relativa fără antecedent* (relativa liberă).

Un alt criteriu îl constituie natura antecedentului pe care îl modifică relativul, în corelație cu o distincție semantică importantă: relative *restrictive* și relative *non-restrictive* (*apozitive*). Ne ocupăm aici de distincția semantică *restrictive / non-restrictive*, urmând ca în capitolul dedicat descrierii sintactice să prezentăm clasificarea structurală a relativelor.

3.1. Opoziția restrictiv / non-restrictiv

Terminologia utilizată în literatura de specialitate în legătură cu această ultimă distincție „dogmatică”⁸ este departe de a fi unitară. În funcție de modelul teoretic în care se face descrierea, în funcție de școala, de tradiția lingvistică de care aparține cercetătorul, denumirile propuse în tipologia relativelor cunosc variații importante. Redăm în *Tabelul 1* câteva dintre

aceste „echivalente“ terminologice cu precizarea că am limitat lista la formule utilizate în limbile română, engleză și franceză⁹.

PROPOZIȚII RELATIVE				
RESTRICTIVE / DETERMINATIVE / NEIZOLATE / SOLIDARE (engl.) <i>restrictive / defining / determinative</i> (fr.) <i>restrictive, determinative, selective</i>		NON-RESTRICTIVE / EXPLICATIVE / APOZITIVE / IZOLATE (engl.) <i>non-restrictive / non-defining / descriptive / appositive / explanatory / loose clause</i> (fr.) <i>non-restrictive, appositive, explicative, détachée</i>		
CU ANTECEDENT (engl.) <i>adnominal clause</i> (fr.) <i>prop. adnominale</i>	FĂRĂ ANTECEDENT LIBERE (engl.) <i>nominal rel. / free relative / headless relative</i> (fr.) <i>relative sans antecedent / relative à valeur nominale</i>	cu bază nominală	cu bază propozițională	cu bază nominală sau propozițională
		APOZITIVE (engl.) <i>sentence relative / predicative relative</i> (fr.) <i>appositives</i>		CONTINUATIVE (COORDONATE)

Tabelul 1

Nici în ceea ce privește modalitățile de a delimita cele două categorii de relative nu există unitate de vederi. Dificultatea cu care se confruntă majoritatea abordărilor constă în găsirea unor criterii pertinente de încadrare clară a construcțiilor relative într-unul dintre tipuri.

Modalitățile de rezolvare a problemei diferă de la o epocă la alta¹⁰: gramaticile medievale plasau opoziția la nivel logic, gramaticile moderne caută mărci morfosintactice de evidențiere a celor două tipuri. Tentativele de a delimita neechivoc cele două tipuri de relative fac apel deopotrivă la criteriile semantice și sintactice. Kleiber, 1987b, care reexaminează în detaliu chestiunea naturii exacte a distincțiilor cu care se operează în lingvistica franceză consideră că impasul în care se găsesc majoritatea descrierilor are la origine confuzia între nivelul semantic și cel funcțional. Lingvistica franceză este în mod special preocupată de rezolvarea distincției dintre cele două tipuri de relative, numeroase studii căutând soluția problemei. Redăm mai jos o sinteză a abordărilor, preluată după Kleiber, 1987b, 13-32 și Kampers-Manhe, 1991, 78-85.

3.1.1. Definiții și criterii utilizate în lingvistica franceză

3.1.1.1. Definiții semantice în termeni de extensiune a conceptului

La originea definiției în termeni de extensiune a conceptului se găsește definiția din gramatica de la Port-Royal¹¹. Pentru Arnauld și Nicole, opoziția se traduce prin opoziția între *explicație*¹² și *determinare*. Relativa explicativă este o adăugire care nu schimbă înțelegerea ideii primului termen și care, în consecință, nu restrânge extensia acestei idei: *Omul care este un animal dotat cu rațiune* (relativa dezvoltă o idee deja conținută în ideea cuvântului *om*; nu modifică și nici nu restrânge ideea acestui termen¹³). Relativa determinativă *Oamenii care sunt savanți* este o adăugire determinativă, pentru că ideea de om nici nu conține, dar nici nu exclude ideea de a fi savant. Relativa restrânge extensia primului termen, astfel încât cuvântul *om* nu înseamnă mai mult decât *o parte a oamenilor*¹⁴. Obiecția lui Kleiber 1987b, 15 față de această idee este că relativa respectivă nu este o simplă explicație sau o descriere ca în: *Alexandre care este fiul lui Philippe*, iar relativa determinativă „nu restrânge comprehensiunea primului termen, cum se afirmă adesea, ci extensiunea. Opusul, în ceea ce privește comprehensiunea, se regăsește în afirmația că restrictiva formează cu primul termen o idee totală, o idee complexă, non-echivalentă cu ideea primului termen”¹⁵ (*trad. n., M.G.*)

3.1.1.2. Definiții semantice în termeni de clasă / subclasă

După Milner, 1973, *apud* Kleiber, 1987b, 15, relativa restrictivă restrânge ansamblul denotat de nume și selectează o subclasă, iar relativa apozitivă nu selectează, nu restrânge ansamblul care trebuie delimitat independent de relativă. Pentru Corbeau, 1951, *apud* Kampers-Manhe, 1991, 79, relativa non-restrictivă este o propoziție apozitivă, având întotdeauna un antecedent integral determinat, așadar nu mai poate primi determinări de tip relativ; relativele restrictive – pe care le numește atributive – pot fi substituite printr-o sintagmă simplă.

3.1.1.3. Definiții semantice în termeni de identificare a referentului

În alte abordări, ideea de restricție / non-restricție cedează locul ideii de identificare / non-identificare și ideea de concept sau clasă, noțiunii de *referent*; restrictiva (determinativa) este astfel *un instrument de identificare referențială* sau de *determinare referențială*: ea *identifică / definește / determină* sau *specifică* referentul denotat de antecedent sau, pe scurt, antecedentul (N sau GN). Relativa apozitivă nu contribuie la o asemenea operație de identificare: referentul trebuie determinat, identificat, definit prin alte mijloace¹⁶. Riegel *et. al.*, 1994, 484, asociază cele două modalități de delimitare semantică, definind restrictiva (determinativa) atât în termeni de identificare referențială, cât și în termeni de restrângere a extensiunii GN. Pentru Riegel *et. al.*, 1994, apozitivă este suprimabilă sau substituibilă printr-o propoziție coordonată sau reluată printr-un pronume.

Obiecția lui Kleiber față de acest tip de delimitare atinge termenul *determinare* care este ambiguu, semnificând *determinare noțională* (în cazul primei definiții) și *determinare referențială* (în cea de-a treia definiție). De exemplu, în enunțul: *Maria consolează un copil care plânge*, relativa „determină de ce tip de copil este vorba, un copil care plânge și nu un copil care cântă“, „distinge între un copil care plânge și alții care nu plâng“, în enunțul *Maria îl consolează pe Paul care plânge*, relativa este apozitivă, pentru că „nu determină despre ce Paul este vorba“, numele proprii având deja „determinarea în ele însele“. (Rothenberg, 1972, 182-183, *apud*. Kleiber, 17, *trad. n.*, M.G.)

3.1.1.4. Criterii de diferențiere

Criteriile semantice se asociază în unele lucrări unor trăsături descriptive și criterii de identificare suplimentare, din dorința de a valida observațiile de natură semantică¹⁷. Gramaticile franceze acordă mare importanță acestor criterii de identificare, așa cum rezultă din lista preluată după Kleiber, 1987b; Kampers-Manhe, 1991, completată cu observațiile din Riegel, 1994. În lingvistica franceză, cel mai frecvent este invocată virgula / pauza, ca semn prozodic al determinării de tip apozitiv, deși folosirea ei în apozitive nu este totuși obligatorie.

- 1) schimbarea sensului frazei (apozitivă este omisibilă, restrictiva nu); Touratier, 1980, pp. 241-243, arată că este un fals criteriu¹⁸;

- 2) prezența virgulei (în scris; oral – o intonație parantetică¹⁹) este un indiciu în favoarea apozitivei; absența nu înseamnă că avem de-a face cu o restrictivă (Milner etc.)²⁰;
- 3) natura antecedentului furnizează un instrument fiabil de discriminare: nume propriu nearticulat, pronume personal, pronume demonstrativ sunt urmate de apozitive, numele propriu articulat (modificat), demonstrativul precedă o relativă restrictivă (Sanfeld, 1936, Riegel *et. al.*, 1994);
- 4) determinantul are un rol important, dar numai determinanții universali (*chaque, tout* și negativul *aucun*) sunt indicatori siguri (Kleiber, 1987b, 20); ei nu sunt compatibili decât cu relative restrictive;
- 5) când GN antecedent este nume predicativ, nu acceptă relative apozitive;
- 6) inserția adverbelor frastice, ca: *malheureusement, curieusement, franchement, vraisemblablement* și a celor incidente, ca: *dit-on, comme on sait* etc., este considerată un test revelatoriu al statutului apozitiv al relativelor. Dar există și situații în care nu funcționează astfel: *Omul care se pare că a comis crima a fost reținut*;
- 7) particulele logice, mărcile și conectorii pragmatici sunt instrumente de identificare pentru apozitive; introducerea unor particule logico-conversaționale, ca *cependant, donc, d'ailleurs* etc. nu este compatibilă decât cu citirea apozitivă;
- 8) parafraza printr-o coordonare pentru a pune în evidență statutul apozitiv al unei relative: *Alsacienii, și ei beau bere, sunt obezi / Alsacienii beau bere și alsacienii sunt obezi*; interpretarea restrictivă nu autorizează o asemenea parafrază²¹;
- 9) conjuncția *si* (rom. *dacă*) este revelatorie pentru relativele restrictive cu GN generice, condiționala nu poate fi apropiată decât de citirea restrictivă: *Alsacienii, dacă beau bere, sunt obezi.*;
- 10) condițiile de adevăr nu sunt aceleași; dacă relativa explicativă este falsă (sau omisă), valoarea de adevăr a principalei nu este afectată; în cazul citirii apozitive a propoziției *Alsacienii care beau bere sunt obezi*, faptul că alsacienii nu beau bere nu împiedică adevărul faptului că sunt obezi; în citire restrictivă, independența vericondițională nu se mai verifică;
- 11) criteriul interogării furnizează un mod de identificare suplimentară; v. *Cine este obez?* a) *alsacienii*; b) *alsacienii care beau bere*; răspunsul a) indică interpretarea apozitivă, răspunsul b) indică interpretarea restrictivă²²;

- 12) dacă GN este la plural, criteriul (11) se traduce în termeni de cuantificatori universal și restrictiv; interpretarea apozitivă pentru *Alsacienii care beau bere sunt obezi* poate fi pusă în evidență prin parafraza *Toți alsacienii sunt obezi*, iar lectura restrictivă prin parafraza *Niște alsacieni, numai cei care beau bere, sunt obezi*.

Adăugăm aici un alt criteriu, formulat de Fuchs și Milner, 1979, pentru care modul verbal din relativă este unul operant: conjunctivul e specific restrictivelor, indicativul – apozitivelor. La aceeași concluzie, privind faptul că modul conjunctiv este rezervat restrictivelor, ajunge și Kampers-Manhe, 1991.

În privința criteriilor de delimitare a celor două tipuri de relative se poate conchide că avem de-a face cu o opoziție „intruvabilă“, parafrazând (printr-un barbarism) titlul cărții lui Kleiber, 1987b. Lingvistul francez demonstrează că opoziția între cele două relative nu poate fi rezolvată convenabil pentru că soluția problemei nu trebuie căutată în relația antecedent / relativ; pronumele relativ este opac în ceea ce privește indicațiile privitoare la cuantificare sau la specificitatea GN, de aici dificultatea cu care se confruntă gramaticile transformazionale în efortul de a recupera elementele opacizate, de aici diferitele variante propuse. După Kleiber, diferența trebuie căutată în restul propoziției relative – în predicatul acesteia, opoziția trebuie redusă la diferența relativă specificantă / non-specificantă²³. De exemplu: *Fetele care vorbesc limba bască sunt harnice*, poate avea o lectură specifică – ambiguă: relativa e specificantă dacă e vorba de lectura evenimentială a propoziției [*care vorbesc limba bască*] și e non-specificantă dacă e vorba de lectura nomică a propoziției. În lectură generică, va fi relativă non-evenimentială.

3.1.2. Definiții și criterii utilizate în lingvistica anglo-saxonă

În lingvistica anglo-saxonă, problema delimitării cele două tipuri de relative se bucură de asemenea de atenție, atât în gramatici ale limbii engleze, cât și în numeroase studii și cercetări legate de construcțiile relative. În general, distincția se formulează în termenii *atribut* vs. *apozitie* (cf. Seiler, 1960, *apud* Lombardi Vallauri, 1994, 351; Ferris, 1993, 117; Biber *et. al.*, 1999, 602; Halliday, 1985, 204²⁴), în termenii *modifier* vs. *non-modifier* al structurii GN (Huddleston, 1995, 157-158), în termeni de *identificare a referentului* (Biber *et.al.*, 1999, 602²⁵), sau în legătură cu *natura antecedentului* modificat (Smith, 1964,

apud Cornilescu, 1980/1996, 96, notează că determinanții ø asociați numelor proprii și determinanții deictici nu tolerează relative restrictive, ci non-restrictive). Nivelurile la care se plasează distincția sunt aceleași cu nivelurile identificate în lingvistica franceză. În plus, ar putea fi amintită aici perspectiva funcțională. În ceea ce privește structura tematică a relativelor, Lehmann, 1984, 358, arată că restrictivele depind de rema propoziției regente, iar non-restrictivele sunt rematice sau cel puțin conțin o remă. Într-o abordare mai recentă, Lombardi Vallauri, 1994, propune o clasificare funcțională pluristratificată, care să includă criteriile ale tuturor nivelurilor: fonologic (conturul intonațional), semantic (identificarea referentului și restricțiile asupra extensiei sale), sintactic (gradul de dependență față de propoziția matrice), pragmatic (presupoziții diferite ale vorbitorului în legătură cu ceea ce știe interlocutorul). Lombardi Vallauri, 1994, 331-334, ajunge astfel la identificarea a opt categorii de relative²⁶, fiecare tip fiind o variantă combinatorie a criteriilor amintite:

- a) relativă *non-restrictivă non-presupozițională rematică* (cu pauză virtuală, nesubordonată, postpusă regentei sau intercalată):
ex.: *I met that girl, who speaks basque.*
- b) relativă *non-restrictivă non-presupozițională tematică* (cu pauză virtuală, nesubordonată, intercalată):
ex.: *That girl, who I met, speaks basque.*
- c) relativă *restrictivă non-presupozițională rematică* (fără pauză virtuală, subordonată, cu centru nominal nedefinit, postpusă sau intercalată):
ex.: *I met a girl who speaks Basque.*
- d) relativă *restrictivă non-presupozițională tematică* (fără pauză virtuală, subordonată, cu centru nominal nedefinit, intercalată):
ex.: *A girl I met speaks Basque.*
- e) relativă *restrictivă presupozițională tematică* (fără pauză virtuală, subordonată, cu centru nominal definit, intercalată):
ex.: *The girl I met speaks Basque.*
- f) relativă *restrictivă presupozițională rematică* (fără pauză virtuală, subordonată, cu centru nominal definit, intercalată):
ex.: *I met the girl who speaks Basque.*
- g) relativă *restrictivă presupozițională rematică exclusivă* (fără pauză virtuală, subordonată, cu centru nominal definit, accent contrastiv pe ultimul cuvânt):
ex.: *I met the girl who speaks **Basque.***

h) relativă *restrictivă non-presupozitională rematică exclusivă* (fără pauză virtuală, subordonată, cu centru nominal nedefinit, accent contrastiv pe ultimul cuvânt):

ex.: *I met a girl who speaks **Basque**.*

Deși numeroase cercetări în cadru generativ se ocupă de problema distincției RR/RNR, nu le-am amintit aici, ci le vom discuta în legătură cu formarea relativei.

O secțiune specială vom rezerva însă opiniei formulate de Grosu, Grosu și Landman (în ultimul loc, 1998), în legătură cu existența unui al treilea tip semantic de relative – „strange relatives of the third kind“.

3.2. Relative „bizare“ sau al treilea tip semantic

Unul dintre argumentele prin care Grosu și Landman, 1998, le justifică existența este recalitranta unor relative la tiparul restrictiv / apozitiv. Dacă denotatul restrictivelor reprezintă seturi de entități care se combină cu centrul nominal prin intersecție, iar apozitivele conțin un element care se află în relație de anaforă discursivă cu GN pe care îl modifică, există un (al treilea) tip de relative care nu se mulează pe nici unul dintre aceste tipare. Grosu și Landman includ în cea de-a treia categorie de non-restrictive / non-apozitive patru subclase de construcții: relative *graduale*, relative *libere irealis*²⁷, relative cu *centru intern*²⁸ și *corelative*. Mai mult, autorii citați consideră că o clasificare semantică a relativelor în termenii materialii sortali intern (*sortal-internal*) / material sortali extern (*sortal external*) ar fi mai convenabilă decât cea tradițională. Dihotomia propusă de ei conduce la identificarea a cinci tipuri de relative, în funcție de originea (internă sau externă propoziției relative – GC) a materialului referențial din relativă: (1) *Simplex XP* – relative fără pronume relativ²⁹; (2) *Apozitive* – materialul este extern GC, așadar apozitiva aduce o contribuție semantică la construcția integrală a enunțului; (3) *Restrictive* – centrul nominal și relativul asigură în egală măsură o anumită contribuție la construcția integrală (se combină prin intersecție); (4) *Maximalizatoare* – o parte din semantica acestor relative este o operație de maximalizare; se plasează în interiorul GC; (5) *Simplex GC* – fără material extern; sunt relative *libere irealis* (în limba română: relativele infinitivale).

Consecința la nivel sintactic a clasificării de mai sus (adică postularea a două tipuri de relative: relative cu material sortali intern³⁰ și extern) este într-o oarecare măsură în acord cu propunerea noastră privind existența a două tipuri sintactice de relative – complete și periferice (v. *infra*, II).

NOTE:

- ¹ Am identificat, totuși, în corpusul de limbă vorbită, un exemplu de relativă fără element relativ (ex.: *voi fi prima √ să-l felicit* [C03, 34]); acesta reprezintă însă un fenomen sintactic izolat. V. *infra*, capitolul 7, § 4.1., pentru interpretarea construcției.
- ² V. Grosu și Landman, 1998; van Riemsdijk, 2000; acest tipar de construcție nu este specific românei, îl menționăm însă aici pentru că s-a lansat ipoteza că relațiile infinitivale fac parte din această categorie (cf., mai ales Grosu și Landman, 1994, 1998).
- ³ Desigur, afirmația se referă numai la relativele cu antecedent non-vid, cele „fără antecedent“ sunt reperabile, la suprafață, și în poziție antepusă centrului modificat; v. *infra*, capitolul 7 clasificarea după acest criteriu.
- ⁴ Pentru moment, discutăm nediferențiat construcțiile relative, admitând că majoritatea relativelor se plasează în interiorul GN; v. *infra*, II, pentru nuanțări.
- ⁵ V. Florea, 1983, 82, unde se înregistrează constatarea că în aproape toate structurile, #P# este elementul terminal al structurii. Adjectivale care mai pot apărea după #P# izolată nu aparțin grupului nominal (ex.: *Fata, care îl știe bine, supărată, îl certă*).
- ⁶ Exemplele sunt preluate de la Florea, 1983.
- ⁷ Interferențele referențiale s-ar putea produce numai între expresii aflate la același nivel ierarhic cu relativa, sau între centru și expresia referențială din imediata vecinătate a relativei.
- ⁸ Cf. Kleiber, 1987b.
- ⁹ Am notat cu majuscule echivalentul românesc, acolo unde există.
- ¹⁰ V. Auroux și Rosier, 1987, un studiu asupra istoricului problemei, și Catach, 1987, despre rolul istoric al punctuației în delimitarea incidentelor relative.
- ¹¹ La rândul ei, influențată de gramatici latine.
- ¹² Facem observația că și în lingvistica românească se adoptă în general delimitarea după criteriul logic. Dihotomia explicativ / determinativ se regăsește în acești termeni și în lucrări tradiționale românești, v. Heliade-Rădulescu, 1828/1980, 135; Iordan, 1956; Iliescu, 1956; GA₁, 1966.
- ¹³ „*Ne modifie pas l'idée de ce terme et ne la restreint donc pas à ne signifier qu'une partie des hommes*“ (A. Arnauld et P. Nicole, *apud* Kleiber, 1987b, 14).
- ¹⁴ „*La relative restreint l'étendue du premier terme en faisant (...) que le mot d'homme ne signifie plus qu'une partie des hommes*“ (*id.*).
- ¹⁵ „*La relative déterminative ne restreint pas la compréhension du premier terme, comme on l'affirme parfois, mais son extension. La contrepartie, en ce qui concerne la compréhension, se trouve dans l'affirmation que la restrictive forme*

avec le premier terme une idée totale, une idée complexe, nonéquivalente à l'idée du premier terme“. Kleiber, 1987b, 15.

- ¹⁶ Grannis, Buscha și Kempter, *apud* Kleiber, 1987b, 16.
- ¹⁷ Cf. Touratier, 1980, 264: „am dori ca diferenței de sens să-i corespundă o diferență de formă“.
- ¹⁸ Touratier notează că și gramatici ale limbii germane (Behaghel) sau ale limbii engleze (Jespersen) recurg la acest criteriu de discriminare.
- ¹⁹ Cf. Riegel *et. al.*, 1994, 484: „*ces relatives sont marquées sur le plan prosodique par une mélodie spécifique, celle de la parenthèse*“.
- ²⁰ Kleiber, 1987b, 19, admite că acest criteriu poate fi unul important în sensul că implică faptul că diferența dintre cele două tipuri de relative este un fenomen accesibil în unele cazuri observației directe, deci este vorba de structuri de suprafață diferite.
- ²¹ Kleiber, 1987b, 21, găsește că acest criteriu este interesant din două motive: furnizează o sursă posibilă de reprezentare a apozitivelor și accentuează asupra diferenței de dezvoltare între *qui* explicativ și *qui* determinativ; în consecință, deschide calea unor strategii de relativizare divergente.
- ²² Kleiber, 1987b, 22, notează aici că răspunsul b) nu e pertinent decât dacă respectă maxima conversațională a cantității, de asemenea, numai în lectura apozitivă funcționează perechea întrebare-răspuns: *Cine bea bere? – Alsacienii*.
- ²³ Specificitatea predicatului antrenează cu necesitate caracterul specific al referențului. Kleiber, 1987b, 40.
- ²⁴ În termenii acestuia, relativa restrictivă identifică subseturi de clase definite de numele pe care îl modifică, în vreme ce non-restrictiva adaugă informație suplimentară la ceva ce este deplin specific (*trad. n.*, M.G.)
- ²⁵ Relativa restrictivă identifică referința numelui centru, restrânge sensul, identifică momentul particular la care se face referire, uneori, adaugă o informație nouă în legătură cu centrul nominal; în relativa non-restrictivă, referința centrului nominal modificat de relativa non-restrictivă a fost identificată anterior, sau este presupus a fi cunoscută, relativa este o unitate independentă care adaugă informația elaborată, descriptivă, nereclamată în mod obligatoriu pentru identificarea centrului: ex.: *S-a uitat în cutia ei poștală, pe care n-o închidea niciodată*. (*trad. n.*, M.G.)
- ²⁶ Studiul este interesant și sub alt aspect: propune extinderea clasificării funcționale și la echivalentele ale relativelor – adjective, participii, grupuri prepoziționale.
- ²⁷ Relative infinitivale sau cu conjunctiv de tipul *n-am ce face / ce să fac*.
- ²⁸ *Internally headed relatives*, Grosu & Landman, 1998, 126 (fără corespondent în română).
- ²⁹ Posibile în engleză: *The girl I've met*.
- ³⁰ Româna nu are propriu-zis relative cu centru intern, ca japoneza sau coreeana, însă Grosu și Landman, 1998, consideră că relativele infinitivale au unele trăsături comune cu acestea.